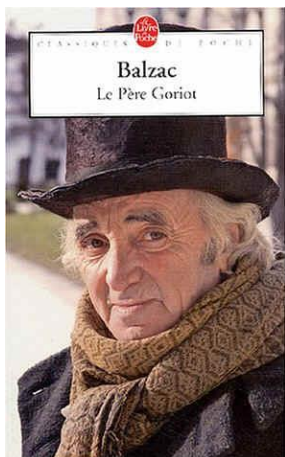

HONORÉ DE BALZAC (1799 – 1850): do Paříže přišel jako naprostý společenský outsider z rodiny venkovského úředníka, ale svou utkvělou touhou prosadit se jako úspěšný spisovatel si vytvořil pozici, z níž s nadhledem, precizně a s velkou kritičností nahlížel francouzskou společnost, která nedávné revoluční a bonapartistické ideály hodila za hlavu ve jméno osobního materiálního, kariérního a hédonistického prospěchu. Byl workoholik a perfekcionista, během 30 let intenzivní tvorby napsal kolem stovky románů nebo rozměrných povídek. Někdy se nechával ovlivnit preromantismem (včetně mystických a hororových motivů), naučil se spojovat důmyslně prokombinované dějové linie s výstižným líčením a filozofujícími, ovšem šťavnatě satirickými úvahami. Většinu svého životního díla pojal jako **volný cyklus *Lidská komedie*** (hořce ironický kontrast k Dantově *Božské komedii*), jehož **jádro** tvoří románová **trilogie** (její svazky jsou propojené některými postavami) ***Otec Goriot***, ***Ztracené iluze*** a ***Lesk a bída kurtizán*** (postavy: odhodlaný a ideály naplněný mladík Evžen de Rastignac, sympatický zločinec Vautrin, někdejší revoluční zbohatlík a nyní svými dcerami k chudobě vysátý otec Goriot); další známá díla z *Lidské komedie*: romány ***Gobseck*** (o lichváři), ***Evženie Grandetová*** (o dívce, jejíž sny o štěstí a lásce drtí její lakotný otec-podnikatel), ***Sestřenice Běta***, ***Bratranec Pons***.

Honoré de Balzac (1799 – 1850): Otec Goriot

Paní Vauquerová, rozená de Conflans, je stará paní, která už po čtyřicet let má v Paříži, v ulici Neuve-Sainte-Geneviève, mezi Latinskou čtvrtí a předměstím Saint-Marcel měšťanský penzionát. Penzionát, známý pod jménem Dům Vauquerové, přijímá právě tak muže jako ženy, ať mladé či staré, aniž se kdy pomluva dotkla zvyků tohoto úctyhodného podnikku. (...)

Dům, v němž je zařízen měšťanský penzionát, patří paní Vauquerové. Stojí dole v ulici Neuve-Sainte-Geneviève, na místě, kde se půda svažuje k ulici Arbalète tak prudce a příkře, že koně tam zřídka kdy vyjíždějí a sjíždějí. Proto se tam daří tichu, které panuje v těchto ulicích, vtěsnaných mezi domem Val-de-Grâce a Panthéonem, dvěma památnými stavbami. Ty mění ráz ovzduší, prozařující je žlutými pablesky a zaclánějící vše chmurnými stíny, jež vrhají jejich kupole. Dláždění je tam suché, stružky jsou bez bláta i bez vody, podél zdí roste tráva. Tam se zasmuší všichni chodci, i nejbezstarostnější, rachocení vozu vyrůstá v událost, domy jsou tam ponuré a stěny páchnou vězením. Pařížan, který by se sem zatoulal, viděl by tu jen měšťanské penzionáty nebo ústavy, bídu nebo nudu, živořící stáří, radostnou mládež zapřaženou jen do práce. Žádná čtvrť v Paříži není hroznější a – dodejme – neznámější. (...)

Penzionát je průčelím obrácen do zahrádky, takže se dům stáčí v pravém úhlu do ulice Neuve-Sainte-Geneviève, kde ho vidíte přeříznutý v jeho hloubce. Toto průčelí lemuje mezi domem a zahrádkou vystěrkovaný žlábek v šíři jednoho sáhu, před nímž je písčité alej, vroubená čapími nůsky, oleandry a marhaníky, zasazenými ve velkých modrých a bílých majolikových kořenáčích. Do této aleje se vstupuje postranními dveřmi, nad nimiž je nápis DŮM VAUQUEROVÉ a pod tím: *Měšťanský penzionát pro oboje pohlaví a ostatní*. Za dne můžeme spatřit mřížkami dveří, vyzbrojených drnčivým zvonečkem, na konci malého chodníčku na stěně proti ulici loubí, namalované mramorovou zelení místním umělcem. Pod zdánlivým, jen namalovaným výklenkem stojí socha boha lásky. (...)

Mezi oběma bočními alejemi je záhon artyčoků, a po jeho stranách kuželovitě přistřižené ovocné stromy. Je lemován šťovíkem, hlávkovým salátem a petrželí. Pod lipovým loubím stojí kulatý zeleně natřený stůl se židličkami kolem. Tam přicházejí za letních veder strážníci, kteří si mohou dovolit koupit šálek kávy a pochutnávají si na ní, když vedro žhne jako v líhni. Průčelí o třech poschodích, nastavené mansardami, je vystavěno z kamene a natřeno onou žlutou barvou, která vtiskuje hnusný

ráz téměř všem pařížským domům. (...) Za budovou je asi dvacet stop široký dvůr, kde žijí v dobré shodě prasata, slepice, králíci a na jehož konci je kůlnička na dříví. Mezi tímto dřevníkem a oknem z kuchyně vystupuje špižirna, pod níž vytékají mastné splašky z výlevky. Ze dvora vedou úzká vrátka do ulice Neuve-Sainte-Geneviève, kudy kuchařka vyhazuje odpadky z domu a splachuje toto smetiště silným chrstáním vody, aby zahнала hnilobný pach.

Přízemí, jež slouží jako měšťanský penzionát, má první pokoj se dvěma okny na ulici, pokoj, do něhož se vstupuje skleněnými dveřmi. Tento salón sousedí s jídelnou, která je oddělena od kuchyně schodištěm, jehož stupně jsou sestavované ze dřeva i dlaždic, natřené a vydrhnuté. Nic není smutnějšího na pohled než tento salón s křesly a židlemi, vyčalouněnými střídavě matně a leskle pruhovanou látkou. Uprostřed stojí kulatý stůl, pokrytý svatoanenským mramorem, na něm kávový soubor z bílého porcelánu, zdobený zlatými, napolo odřeny žilkami, porcelán, jaký je dnes vidět všude. (...) Kamenný krb, jehož stále čisté ohniště prozrazuje, že v něm plápolá oheň jen při slavnostních příležitostech, je ozdoben dvěma vázami s umělými květinami, zašlými a pomačkanými. Mezi nimi jsou nevkusné pendlovky z namodralého mramoru. Tento první pokoj vydechuje pach, pro nějž nemáme v slovníku jména a který by se dal označit jako *pach penzionátu*. Čpí zatuchlinou, plísni, žluklostí; studí, vlhne tu nos a vlhkost proniká šatstvem; je cítit jako místnost, v níž se obědvalo; čpí nádobím, špižirnou, noclehárnou. (...) Nuže, ačkoliv je tak ohavně odporný, je tento salón, srovnáme-li jej s jídelnou, která s ním sousedí, elegantní a navoněný jako nějaký budoár. Jídelna je celá vykládaná dřevem, byla kdysi vymalována barvou dnes už neurčitou, která tvoří základ, na nějž špína nakupila nános tak, že tam vkreslila podivuhodné obrazce. Je přeplněna lepkavými příručními stolky, na nichž stojí matné karafy s otlučenými hrdly, kovové tácky, hory talířů ze silného porcelánu s modrými okraji, vyrobených v Tournai. V rohu leží krabice s očíslovanými přihrádkami, do nichž se ukládají ušpiněné nebo vínem potřísněné ubrousky každého strávnicka. Sešel se tu ten nezničitelný nábytek, odevšad vypuzený, který tu zakotvil, jako se zachycují trosky civilizace v nemocnici nevyléčitelných. (...)

V době, kdy tento příběh začíná, bylo domácích strávníků sedm. V prvním poschodí byly nejlepší dva byty z celého domu. V méně úpravném bydlila paní Vauquerová a druhý náležel paní Couturové, vdově po vrchním komisaři Francouzské republiky. Měla u sebe velmi mladou dívku Viktorínu Tailleferovou, které nahrazovala matku. Tyto dvě dámy platily penzi osmnáct set franků. V jednom ze dvou bytů v druhém poschodí bydlel starý pán jménem Poiret; v druhém asi čtyřicetiletý muž, který nosil černou paruku, barvil si licousy a říkal o sobě, že je bývalý obchodník. Jmenoval se pan Vautrin. Ve třetím poschodí byly čtyři pokoje, z nichž dva byly pronajaty, jeden staré panně slečně Michonneauové, druhý bývalému výrobcí nudlí, makaronů a škrobu, který si dával říkat otec Goriot. Zbývající dva pokoje byly určeny pro tažné ptáky, pro ony neblahé studenty, kteří jako otec Goriot a slečna Michonneauová mohli dát jen čtyřicet pět franků měsíčně za byt a stravu. Paní Vauquerová netoužila však příliš po jejich přítomnosti a přijímala je jen tehdy, když neměla lepší; jedli příliš mnoho chleba. Nyní právě jeden z těchto pokojů patřil mladému muži, který přišel z okolí Angoulême do Paříže studovat práva a jehož četná rodina tvrdě strádala, jen aby mu mohla poslat dvanáct set franků ročně. Evžen de Rastignac, tak se jmenoval, byl z těch mladých lidí, jež neštěstí nutká k práci, kteří od útlého věku mají pochopení pro naděje, které rodiče v ně kladou, a kteří si připravují krásnou budoucnost, počítajíce již s významem svých studií a přizpůsobujícíce je předem budoucím společenským zvrátům, aby jako první jich mohli využít. (...)

Otec Goriot, stařec asi devětašedesátiletý, uchýlil se k paní Vauquerové v roce 1813, když zanechal svého obchodu. Nejprve si zde najal byt obývaný teď paní Couturovou a platil tehdy dvanáct set franků penze jako člověk, pro něhož pět louisdorů víc nebo míň bylo maličností. Paní Vauquerová poněkud upravila tři pokoje tohoto bytu za předběžnou úhradu, za niž koupila bídné zařízení, a to žluté kalikové záclony, dřevěná lakovaná křesla, vyčalouněná utrechtským sametem, několik usmolených obrázků a tapet, které si nevybraly už ani předměstské hospody. Snad bezstarostná velkodušnost, jež přiměla otce Goriota, který tou dobou byl uctivě zván panem Goriotem, že se dal na to nachytat, způsobila, že byl považován za hlupáka, který se vůbec nevyzná v obchodech. Goriot přišel s dobře zásobeným

šatníkem, skvělou výbavou obchodníka, jenž si, zanechav obchodu, nic neodpírá. Paní Vauquerová se obdivovala půl druhému tuctu košil z holandského plátna, jejichž jemnost byla tím nápadnější, že výrobce nuditel nosil na své řasnaté náprsence dvě jehlice, spojené řetízkem, a v každé z nich byl zasazen veliký diamant. Byl zpravidla oblečen v chrpově modré šaty, každý den si bral bílou pikovou vestu, pod níž se kolíbalo jeho hruškovitě vystupující břicho. Na něm se klenul těžký zlatý řetěz, zdobený přívěsky. Jeho tabatěrka, rovněž zlatá, obsahovala medailón s kadeřemi, které zdánlivě napovídaly možnost nějakých jeho milostných pletek. Když mu jeho hostitelka podotkla, že je *záletník*, objevil se na jeho ústech veselý úsměv měšťáka, jemuž polichotili v jeho libůstce. (...)

Od tohoto dne paní Vauquerovou, rozenou de Conflans, které bylo ve skutečnosti čtyřicet osm let, z nichž přiznávala jenom třicet devět, posedl nápad. Ačkoliv Goriotův slzní váček byl churavý, oteklý, svislý, takže si jej dosti často musel osušovat, shledala jeho zevnějšek příjemný a slušný. Ostatně jeho masité, klenuté lýtko napovídalo, právě tak jako jeho dlouhý placatý nos, dobré morální vlastnosti, na něž, jak se zdálo, si vdova potrpěla a jež dotvrzoval kulaťoučký a naivně prostý obličej dobráka. Byl to jistě solidně stavěný prostáček, schopný promrhat všechn svůj důvtip v citu. (...) Ačkoliv trochu neohrabaný, byl přece tak dobře ustrojen, tak hojně si bral svůj tabák a kouřil bohatě jako člověk, jenž si je jist, že bude mít vždy svou tabatěrku plnou tabáku, že v den, kdy se pan Goriot u ní ubytoval, ležela večer paní Vauquerová jako na řeřavém uhlí, jako koroptev obalená slaninou a rozpalovala se touhou, která ji posedla, aby totiž zanechala vdovského roucha Vauquerů a znovu ožila v manželství s Goriotem. (...)

Paní d'Ambermesnil se propůjčila velmi ochotně těmto pletichám a zatáhla léč na starého výrobce nudlí, s nímž se jí podařilo pohovořit. Když však shledala, že je stydlivý netykavka, nechceme-li říci nepřístupný k nástrahám, jež mu chystala svým tajným přáním získat si ho pro sebe, odešla pobouřena jeho neomaleností.

„Můj anděli,“ řekla své drahé přítelkyni, „s tím mužem nic nesvedete! Je směšně nedůvěřivý, špinavá držgrešle, ťulpas, hlupák, který vám způsobí jen nepříjemnosti.“ (...)

Jako všechny omezené mozky, tak také paní Vauquerová měla ve zvyku omezit se jen na samotné události a netušit jejich příčiny. Ráda svalovala na druhého své vlastní chyby. (...)

V tomto prvním roce jedl většinou Goriot ve městě jednou nebo dvakrát za týden; potom ponenáhlu se stávalo, že jedl venku jen dvakrát za měsíc. (...) Naneštěstí koncem druhého roku pan Goriot potvrdil pomluvy, jichž byl terčem, tím, že požádal paní Vauquerovou o přestěhování do druhého poschodí a o snížení své penze na devět set franků. Potřeboval tak radikálně šetřit, že si během zimy ani nedal zatopit. Vdova Vauquerová chtěla, aby jí zaplatil předem; pan Goriot s tím souhlasil a od té doby ho nazývala otcem Goriotem. Hádalo se, co by mohlo být příčinou tohoto úpadku. Nesnadno tomu přijít na kloub! (...)

Několik měsíců po odchodu neblaze proslulé hraběnky, která svedla žít půl roku na její účet, jednou ráno, nežli vstala, zaslechla na schodech šustění hedvábných šatů a drobný krok nějaké mladé a útlé ženy, která běžela ke Goriotovi, jehož dveře se opatrně otevřely. V tu chvíli tlustá Sylvie přišla oznámit své velitelce, že jakási dívka, příliš krásná na to, aby byla počestná, v šatech *bohyně*, obutá v jemných botkách, které nebyly zablácené, vklouzla jako úhoř z ulice až do kuchyně a ptala se jí po bytě pana Goriota. Paní Vauquerová a její kuchařka se jaly naslouchat a zaslechly několik něžných slov, pronesených při návštěvě, která trvala nějakou dobu. Když pan Goriot doprovázel zpět *svou dámu*, popadla ihned tlustá Sylvie košík a předstírala, že jde do trhu, aby mohla sledovat zamilovaný párek.

„Paní,“ řekla své velitelce, když se vrátila, „pan Goriot bude asi přece jen po čertech bohatý, aby jim mohl dovolit žít na tak vysoké noze. Představte si, že na Estrapade stála nádherná ekvipáž, do které *ona* vstoupila.“

Při obědě šla paní Vauquerová stáhnout záclonu, aby Goriot nebyl znepokojován sluncem, jehož paprsek mu svítil do očí.

„Krása vás miluje, pane Goriote, slunce vás vyhledává,“ řekla, dělajíc narážku na jeho dnešní návštěvu. „Panečku, vy máte dobrý vkus, byla velmi hezká.“

„To byla má dcera,“ řekl s přidechem hrdosti, v němž strávníci viděli hloupou domýšlivost starce, který zachraňuje zdání. (...)

Měsíc po této návštěvě dostal další. Zatímco prvně jeho dcera přišla ve vycházkových šatech, objevila se nyní po večeři a ve společenském úboru. Strávníci, kteří byli zabráni hovorem v salóne, viděli světlou hezkou dívku, štíhlou, půvabnou a příliš společensky vytříbenou, než aby byla dcerou otce Goriota.

„Už je tady druhá!“ řekla tlustá Sylvie, která ji nepoznala.

Za několik dní se ptala po panu Goriotovi jiná dívka, veliká a dobře rostlá bruneta černých vlasů a živých očí.

„Už je tady třetí!“ řekla Sylvie.

A také tato druhá dívka, která přišla navštívit svého otce ráno, za několik dní potom přijela vozem večer v plesové toaletě. (...)

Paní Vauquerová shledávala, že je to docela v pořádku, aby bohatý muž měl čtyři nebo pět milenek, a dokonce ho považovala za obratného, že je vydává za své dcery. (...) Otec Goriot jí odpověděl, že tato dáma je jeho starší dcera.

„Vy máte těch dcer asi šestatřicet?“ zeptala se kysele paní Vauquerová.

„Mám jenom dvě,“ odpověděl strávník zjihle jako člověk, který přišel na mizinu a naučil se poslouchat bídu.

Koncem třetího roku omezil otec Goriot ještě více svá vydání, postoupiv do třetího poschodí s čtyřiceti pěti franky penze měsíčně. (...)

Pokračování příběhu pak čtenář nazírá především očima mladého Evžena de Rastignac.

Evžen de Rastignac se dostal do toho duševního rozpoložení, jímž musí projít mladí schopní lidé nebo ti, jimž tíživé postavení dodá okamžitě vlastnosti vybraných lidí. Málo práce, jež vyžaduje dosažení prvních zkoušek na fakultě, ponechalo mu v prvním roce jeho pařížského pobytu volnost vychutnat viditelné radosti smyslné Paříže. Studentovi nezbude mnoho času, chce-li poznat repertoár každého divadla, prostudovat zákruhy pařížského labyrintu, obeznámit se se zvyky, přiučit se pařížské mluvě a zvyknout si na zvláštní radovánky hlavního města, proslídit dobrá a špatná místa, chodit na zajímavé přednášky, prozkoumat bohatství muzeí. (...) Jak tomu bývá u velikých duší, i on chtěl být za vše vděčen jen vlastní práci. Ale svou povahou byl výlučně jižní typ; když svá předsevzetí uskutečňoval, přepadala ho nerozhodnost, která zachvacuje mladé lidi na širém moři, když pojednou nevědí, kam mají napřít své síly a pod jakým úhlem napnout své plachty. Chtěl-li se ze začátku vrhnout střemhlav do práce, seznal brzy nutnost udělat si známosti. Poznal, jak ženy mají veliký vliv na společenský život, a zamýšlel vrhnout se do světa, aby tam získal ochránkyně; což měly chybět mladému duchaplnému a ohnivému muži, jehož duchaplnost a temperament byly zvýšeny elegantními způsoby a jistým druhem mužné krásy, již se ženy dávají rády upoutat? (...)

Evžen setrval nějakou chvíli ve svém zamyšlení, než se ponořil do právnických knih. Právě poznal v paní vikomtess de Beauséant jednu z módních královen Paříže, její dům byl považován za nejpříjemnější na předměstí Saint-Germain. Byla ostatně i svým jménem i svým bohatstvím jednou z veličin šlechtického světa. Zasluhou své tety de Marcillac byl chudý student v tomto domě dobře přijat, nechápaje ani zcela rozsah této přízně. (...) Byl oslněn skvělým shromážděním. Sotva pohovořil několik slov s vikomtessou, spokojil se Evžen tím, že poznal mezi množstvím pařížských božstev, která se tísnila v této četné elegantní společnosti, jednu z těch žen, kterou musí mladý muž ihned zbožňovat. O hraběnce Anastázii de Restaud, velké a dobře rostlé, se tvrdilo, že má nejhezčí postavu v Paříži. Představte si velké černé oči, nádhernou ruku, krásně formovanou nohu, oheň v pohybech, ženu, kterou markýz de Ronquerolles přezval *čistokrevným koněm*. Tato jemnost nervů jí neubírala na přednostech; byla plných a okrouhlých tvarů a přece nemohla být obviňována z obtloustlosti. (...) Pro Rastignaca však byla paní Anastázie de Restaud žádoucí ženou. Zadal si s ní dva tance v pořádku tanečníků vepsaných na vějíři a mohl s ní promluvit při první čtverylce.

„Kde se s vámi mohu příště setkat, milostivá?“ řekl jí náhle s takovou silou vášně, která se ženám tolik líbí.

„Nu přece,“ odpověděla, „v Boulogneském lese, u Bouffonů, u mne, všude.“

A dobrodružný jižní temperament přiměl ihned studenta, aby se sblížil s touto rozkošnou hraběnkou, jak jen se mladý muž může sblížit s ženou při čtverylce a valčíku. (...)

„Nuže,“ pokračoval student..., „tančím s nejkrásnější dámou na plese, s okouzující hraběnkou, s nejrozkošnějším stvořením, jaké jsem kdy viděl. Ve vlasech měla broskvoňové květy, v náruči nejkrásnější kytici čerstvých květů, které vydechovaly líbeznou vůni; ale co vám mám povídat, byli byste ji museli vidět, není možno vyličít ženu vzrušenou tancem. Nuže, a dnes ráno jsem potkal tuto božskou hraběnkou kolem deváté hodiny, šla pěšky ulicí Grès. Ach, srdce se mi rozbušilo, myslil jsem si...“

„Že jde sem,“ řekl Vautrin a zkoumavě se zahleděl na studenta. „Bezpochyby šla k papírkovi Gobseckovi, lichváři. Kdykoliv budete studovat srdce pařížských žen, vždycky u nich najdete lichváře před milencem. Vaše hraběnka se jmenuje Anastázie de Restaud a bydlí v Helderské ulici.“

Při tomto jméně se student upřeně zahleděl na Vautrina. Otec Goriot zvedl prudce hlavu a vrhl na oba planoucí a znepokojený pohled, který strávníky překvapil. (...)

Když se ve čtyři hodiny odpoledne Goriot vrátil, spatřil ve svitu dvou čadících lamp Viktorínu, jejíž oči byly červené. Paní Vauquerová poslouchala vypravování o zbytečné návštěvě, vykonané u pana Taillefera dopoledne. Taillefer rozmrzen, že má přijmout návštěvu dcery a této staré ženy, dovolil jim přijít až k sobě, aby se s nimi dorozuměl.

„Drahá paní,“ pravila paní Couturová, „představte si, že ani nevybídli Viktorínu, aby si sedla, takže musela stále stát. Mně řekl docela klidně a docela chladně, abychom si ušetřily námahu navštěvovat ho, že slečna, kterou ani nenazval dcerou, si u něho zadává, když ho obtěžuje (jednou do roka, necita!). protože se Viktorínina matka provdala bez věna, nesmí ani ona nic očekávat; zkrátka odehrály se tam scény co nejkrutější, které tu nebohou děvenku rozplakaly. To děvčátko se vrhlo k nohám otcovým a řeklo mu odvázně, že prosí jen kvůli své matce, ona že poslechne jeho vůle bez reptání; ale že ho snažně prosí, aby si přečetl závěť ubohé nebožky. (...) Víte, co při tom dělal ten hrozný člověk? Stríhal si nehty! (...) Chtěl zvednout svou dceru, která se chtěla chopit jeho rukou, aby mu je políbila, ale on je odtáhl. Není to ohavnost? Jeho klackovitý syn vešel, aniž pozdravil svou sestru.“

Rastignac položil peníze na stůl a usedl jat zvědavostí, kterou v něm nejvyšší měrou vyvolala náhlá změna v chování tohoto člověka, který mu nejdříve hrozil zabitím a teď se tváří jako jeho ochránce.

„Rád byste asi věděl, kdo jsem, co jsem dělal nebo co dělám,“ pokračoval Vautrin. „Jste moc zvědavý, chlapečku. (...) Zde je můj život v několika slovech. Kdo jsem? Vautrin. Co dělám? Co se mi líbí. Dále. Chcete znát mou povahu? Jsem za dobře s těmi, kteří mi dobře činí nebo jejichž srdce promlouvá k mému. (...) Ale, u všech rohatých, jsem zlý jako ďábel k těm, kdož mě zlobí a kteří se mi nelíbí. A je dobře, když vás upozorním, že jsem s to zabít takového člověka!“ řekl uplivnuv si. (...) Chci vám teď sám objasnit vaši situaci. Učiním tak s převahou muže, který, prozkoumav věci zde na zemi, seznal, že jsou jen dvě možnosti: buď tupě poslouchat, nebo se bouřit. Já neumím v ničem poslouchat, je to jasné? Víte, co potřebujete na cestu, kam se chystáte? Milión, a to hned... A já vám ten milión dám.“

Na chvíli zmlkl a pohlédl na Evžena. (...)

„Pokud se nás týče, máme ctižádost, jsme spřízněni s Beauséantovými, chodíme pěšky, toužíme po bohatství, a nemáme vindry, pojídáme *slátanice* matky Vauquerové a milujeme vybrané krmě z předměstí Saint-Germain, spíme na kavalci a chceme palác! Nekárám vás pro vaše přání. Není dáno každému mít ctižádost, mé srdíčko! Jen se zeptejte žen, jaké muže vyhledávají: ctižádostivé. Ti jsou silnější v bedrech, mají krev bohatší železem a srdce ohnivější než ostatní muži. A žena se cítí tak šťastná a krásná v době, kdy je silná, že přede všemi muži dává přednost tomu, jehož síla je nesmírná, i kdyby byla v nebezpečství, že jím bude rozdracena. Dělán soupis vašich přání, než vám položím

otázku. A teď ta otázka. Máme hlad jako vlk, naše tesáky jsou rvavé, jak se zachováme, aby náš žlab byl stále plný? nejdříve se tedy můžeme najít zákoníku, není to nic zajímavého a ničemu se z toho nenaučíme, ale musí to být. Budiž. Staneme se advokátem, abychom to dotáhli na předsedu porotního soudu a posílali na galeje neblahé ubožáky, kteří stojí za víc než my, s vypáleným T. F. na rameni, abychom dokázali boháčů, že mohou klidně spát. (...) Štěkej na zloděje, obhajuj boháče, dej popravit srdnaté lidi! Pěkně děkuji! Nebudete-li mít protekci, shnijete u svého venkovského soudu. Ke třicítce z vás bude soudce s dvanácti sty franky ročně, neodhodil-li jste zatím svůj talár do žita. Když jste se dožil čtyřicítky, oženíte se s nějakou mlynářovou dcerkou, která bude mít asi šest tisíc liber důchodu. Děkuji. Sežeňte si protekci a budete už v třiceti letech státním zástupcem s tisícem tolarů příjmu a oženíte se se starostovou dcerou. Dopustíte-li se nějakého z těch drobných politických podvůdků, jako třeba přečtete-li na volebním lístku Villèle místo Manuel (ten rým uspí svědomí), pak budete už ve čtyřiceti letech generálním prokurátorem a můžete to dotáhnout na poslance. (...) Mám tu čest vás také upozornit, že ve Francii je jen dvacet míst generálních prokurátorů a že je vás dvacet tisíc aspirantů na tuto hodnost, mezi nimiž najdete taškáře, kteří by zaprodali své rodiny, jen aby se vyšplhali výš. Protiví-li se vám toto řemeslo, poohlédněte se po nějakém jiném. Ráčí se baron de Rastignac stát advokátem? Nuže dobrá! Deset let si musíte protrpět, utratit tisíc franků měsíčně, mít knihovnu, kancelář, chodit do společnosti, líbat lem roucha státního zástupce, aby vám zadával pře, zametat soudní palác svým jazykem. Kdyby vás toto zaměstnání někam dovedlo, nic bych nenamítal. Najděte mi však v Paříži pět advokátů, kteří v padesáti letech vydělají víc než padesát tisíc franků ročně! (...) Hle, stojíte na rozcestí života, mládenče, vyberte si! Už jste si vybral: šel jste k našemu bratranci de Beauséant a tam jste zvěřil přepych. Šel jste k paní de Restaud, dceři otce Goriota, a tam jste zvěřil Pařížanku. Onoho dne, kdy jste se vrátil, měl jste napsáno na čele heslo, jež jsem uměl snadno rozluštit: *Prorazit! Prorazit! Prorazit stůj co stůj!* ‚Výborně!‘ řekl jsem, ‚ten chlapík se mi líbí.‘ Potřeboval jste peníze. Kde je vzít? (...) Budete pracovat? Práce, tak jak vy ji nyní chápete, vynese na stará kolena byt u matky Vauquerové takovým mládencům, jako je Poiret. Jak rychle získat jmění, je otázka, kterou si klade padesát tisíc mladých mužů, kteří jsou v takové situaci jako vy. Vy jste jedním z nich. Mějte na zřeteli úsilí, jež budete muset vynaložit, a dravost boje. Budete muset pozřít jeden druhého, jako se pozřou pavouci vtěsnaní v nějakém kořenáči, protože padesát tisíc dobrých míst není. Víte, jak se z toho vymotat? Geniálním důvtipem nebo chytrou korupcí. Do toho množství lidí se musí vpadnout jako koule z děla, nebo se tam vplížit jako mor. Poctivost není k ničemu. (...) Korupce je v přesile, talent je vzácný. A tak korupce je zbraní prostřednosti, jíž je ažaž, a všude pocítíte její hrot. Uvidíte ženy, jejichž manželé mají celkem šest tisíc franků příjmu a které utratí víc než deset tisíc franků jen za svou parádu. Uvidíte úředníčky s dvanácti sty franky, jak kupují pozemek. Uvidíte ženy, jak se prodávají, aby mohly jet v kočáře syna některého francouzského pára, který smí v Longchampu projíždět prostředkem cesty. (...) Co však myslíte, že je poctivý člověk? V Paříži poctivý člověk je ten, jenž mlčí a nechce se podílet o zisk. Nemluvím vám o oněch ubohých otrocích, kteří se všude dřou vždy bez odměny za svou práci a jež nazývám bratrstvem božích příštípkařů. Zajisté u nich najdete poctivost v plném rozkvětu své hlouposti, ale najdete u nich také bídu. Jako bych už viděl ten obličej, jaký by udělali ti dobří lidé, kdyby si Bůh z nás udělal špatný vtip a nedostavil se k poslednímu soudu. (...) Hle, to je život, jaký skutečně jest. Není o nic hezčí než obyčejná kuchyně, je tam právě tolik zápachu, a chceme-li jíst, umažeme si ruce; snažte se jenom pečlivě zbavit se té špíny, v tom je celá morálka naší doby. Mluvím-li k vám takto o světě, dal mi už k tomu život právo, znám jej. Myslíte, že se proto na něj horším? Vůbec ne. Byl vždycky takový. Mravokárci jej nikdy nepředělají. Člověk je nedokonalý. Často je víceméně pokrytecký a pak bláhovci říkají, že má nebo nemá dobré mravy. Neodsuzuji jen boháče a prostý lid snad ne: člověk je stejný nahoře, dole i uprostřed. Na každý milión těchto velikých zvířat připadne deset veselých chlapíků, kteří se povznesou nade všechno, i nad zákony. Jsem jedním z nich. Jste-li vy něčím víc, jděte přímou cestou a se vztyčenou hlavou. Budete však muset zápolit se závistí, pomluvou, prostřednostmi, se všemi. (...) Dávejte pozor! Vidíte, já mám nápad. Mým snem je odejít a žít patriarchálně na nějakém velikém panství, třeba o stu tisíce jiter, například na jihu Spojených států. Tam bych ze sebe udělal plantážníka, měl bych otroky, vydělal bych několik pěkných miliónků prodejem dobytka, tabáku, žil bych si jako neomezený pán, dělal bych,

co by se mi zlíbilo, a vedl bych život, o kterém se tady ani nesní, tady, kde každý zaleze do svého tvrdého doupěte. (...) Bude mi padesát let a ještě nebudu plesnivý, budu se bavit podle své chuti. Zkrátka, opatřím-li vám miliónové věno, dáte mi dvě stě tisíc franků? (...)"

„Kde však najít dívku?“ řekl Evžen.

„Je vaše, je před vámi!“

„Slečna Viktorína?“

„Ano, ona.“

„Jak to?“

„Miluje vás už, vaše budoucí malá baronka de Rastignac!“

„Ta přece nemá ani haléře,“ pokračoval Evžen udiveně.

„Ach, už jsme u toho! Ještě pár slovíček,“ řekl Vautrin, „a všechno se objasní. Otec Taillefer je starý ničema, který prý v revoluci zavraždil jednoho ze svých přátel. Je to jeden z těch povedených chlapíků, jak jsem vám o nich vykládal, kteří mají o všem své vlastní mínění. Je bankéřem, hlavním společníkem bankovního domu Bedřich Taillefer a spol. Má jediného syna, kterému chce zanechat své jmění ke škodě Viktorínině. Já takové nespravedlivosti nemám rád. Jsem jako Don Quijote, rád beru v ochranu slabého proti silnému. Kdyby bylo ve vůli Boží odejmout mu syna, Taillefer by přijal zpět svou dceru. Přál by si mít nějakého dědice, to už je taková vrozená hloupost, a vím, že už jiné děti mít nemůže. Viktorína je něžná a roztomilá, brzo si svého tatínka osedlá a roztočí ho jako nějakou káču bičíkem své lásky. Bude příliš citlivá na vaši lásku, aby na vás zapoměla, oženíte se s ní. Já si vezmu na starost úlohu Prozřetelnosti a zastanu vůli Boží. Mám přítele, pro něhož jsem se obětoval, kapitána loirské armády, který se právě stal úředníkem v královské gardě. (...) Ukřižoval by znova Ježíše Krista, kdybych mu o to řekl. Stačí jediné slovo jeho papínka Vautrina a vyvolá hádku s tím šibalem, který nepošle své sestře ani sous, a...“

Ted' Vautrin vstal, postavil se do střežku a udělal šermířský výpad.

„Klid' se!“ dodal.

„To je hrůza!“ řekl Evžen. „To nemyslíte vážně, pane Vautrine?“

„Třesky plesky, jen klid,“ pokračoval tento muž, „nebuďte dětina; ostatně, udělá-li vám to dobře, hněvejte se, rozčilujte se! Řekněte, že jsem nepoctivec, zločinec, darebák, bandita, ale nenazývejte mě ani podvodníkem, ani špehem! Nu tak, spusťte, zasypte mě nadávkami! Odpouštím vám, je to tak přirozené ve vašem věku! Já byl také takový! (...)" (...)

*Honoré de Balzac, Otec Goriot, Praha 1970, s. 7 – 13, 19 – 21, 23 – 27, 29 – 32, 45, 88 – 97.
Přeložila Božena Zimová.*